

תוכן		מחיר	
דף	תוכן	מחיר	מחיר
1	הערות	10	10
2	הערות	10	10
3	הערות	10	10
4	הערות	10	10
5	הערות	10	10
6	הערות	10	10
7	הערות	10	10
8	הערות	10	10
9	הערות	10	10
10	הערות	10	10
11	הערות	10	10
12	הערות	10	10
13	הערות	10	10
14	הערות	10	10
15	הערות	10	10
16	הערות	10	10
17	הערות	10	10
18	הערות	10	10
19	הערות	10	10
20	הערות	10	10
21	הערות	10	10
22	הערות	10	10
23	הערות	10	10
24	הערות	10	10
25	הערות	10	10
26	הערות	10	10
27	הערות	10	10
28	הערות	10	10
29	הערות	10	10
30	הערות	10	10
31	הערות	10	10
32	הערות	10	10
33	הערות	10	10
34	הערות	10	10
35	הערות	10	10
36	הערות	10	10
37	הערות	10	10
38	הערות	10	10
39	הערות	10	10
40	הערות	10	10
41	הערות	10	10
42	הערות	10	10
43	הערות	10	10
44	הערות	10	10
45	הערות	10	10
46	הערות	10	10
47	הערות	10	10
48	הערות	10	10
49	הערות	10	10
50	הערות	10	10
51	הערות	10	10
52	הערות	10	10
53	הערות	10	10
54	הערות	10	10
55	הערות	10	10
56	הערות	10	10
57	הערות	10	10
58	הערות	10	10
59	הערות	10	10
60	הערות	10	10
61	הערות	10	10
62	הערות	10	10
63	הערות	10	10
64	הערות	10	10
65	הערות	10	10
66	הערות	10	10
67	הערות	10	10
68	הערות	10	10
69	הערות	10	10
70	הערות	10	10
71	הערות	10	10
72	הערות	10	10
73	הערות	10	10
74	הערות	10	10
75	הערות	10	10
76	הערות	10	10
77	הערות	10	10
78	הערות	10	10
79	הערות	10	10
80	הערות	10	10
81	הערות	10	10
82	הערות	10	10
83	הערות	10	10
84	הערות	10	10
85	הערות	10	10
86	הערות	10	10
87	הערות	10	10
88	הערות	10	10
89	הערות	10	10
90	הערות	10	10
91	הערות	10	10
92	הערות	10	10
93	הערות	10	10
94	הערות	10	10
95	הערות	10	10
96	הערות	10	10
97	הערות	10	10
98	הערות	10	10
99	הערות	10	10
100	הערות	10	10

JUDAICA BULLETIN

Mededelingenblad van de Stichting Judaica Zwolle
 Internet: www.judaica-zwolle.nl / E-mail: info@judaica-zwolle.nl
 Verschijnt vier maal per jaar - ISSN 1384-9050
 Jaargang 30, Nummer 4 / Tammoez 5777 – Juli 2017

OPLAGE 295 EXEMPLAREN - ABONNEMENT € 8,00 - BANKREKENING NL07INGB0000259272

Expositie Selma Wijnberg houdt herinnering aan Joodse oud-Zwollenaar levend

Door de redactie

Het bijzondere en indrukwekkende verhaal van Selma Wijnberg heeft nu een eigen plek. In 2016 is de Stichting Judaica Zwolle gestart met het realiseren van die eigen locatie. Een plek op het vrouwenbalkon van de Zwolse synagoge, als onderdeel van de bestaande educatieve tentoonstelling van het Joods cultuurhistorisch erfgoed van Zwolle en omgeving. Selma's verhaal is hiermee onderdeel van het Zwols-Joodse verhaal.

De familie Wijnberg heeft zoals de meeste Joodse families veel mensen verloren in de Tweede Wereldoorlog. Toch is de familie wijd vertakt en zeer hecht. Hun respons op de uitnodiging voor de opening van de tentoonstelling over 'het verhaal van Selma Wijnberg' in de synagoge op 4 mei 2017 en het omliggende programma op 4 en 5 mei was positief. Het voelde goed, voor deze in totaal 37 familieleden van Selma Wijnberg, samen terug te gaan naar de 'roots'. Dit werd nog versterkt door het feit dat Selma, woonachtig in de Verenigde Staten, er vanwege haar broze gezondheid niet zelf bij kon zijn.

In een indrukwekkende bijeenkomst heeft Lidy Engel, de dochter van Selma Wijnberg, die donderdagochtend in de synagoge aan de Samuel Hirschstraat de tentoonstelling geopend over het leven van haar moeder. „Ik ben blij dat de tentoonstelling er nu is en verdrietig vanwege wat hier allemaal is gebeurd“, zei Selma's dochter. Twee Cibap-studenten boden aan Lidy Engel en Claire Freeman - dochter van Selma's broer Abraham - een schilderij aan, een replica van de

muurreclame van Hotel Wijnberg - aan de Veemarkt - waar Selma Wijnberg is opgegroeid.

Indruk maakte ook het verhaal - in het Engels - van historicus Ad van Liempt die Selma Wijnberg acht jaar geleden in de Verenigde Staten uitgebreid interviewde voor zijn boek 'Selma, de vrouw die Sobibor overleefde'.

Foto, juli 2008 door Ingrid Petiet

Onze dank is aan Ad van Liempt die de redactie toestemming gaf zijn speech – nu in het Nederlands – hierbij af te drukken.

Speech Ad van Liempt

Zeer geachte dames en heren, speciaal de familieleden van de bijzondere vrouw om wie het vandaag allemaal draait: Selma Engel – Wijnberg. Het is vandaag bijna acht jaar geleden dat we met een beperkt gezelschap naar Brenford Connecticut waren gereisd met een aantal doelstellingen. Op de eerste plaats wilden we proberen een verzoening tot stand te brengen tussen Selma Engel – Wijnberg, de enige Nederlandse vrouw die de verschrikkingen van vernietigingskamp Sobibor overleefde, en Nederland, haar vaderland. We wilden haar uitnodigen om een half jaar later aanwezig te zijn bij de herdenking van de dag dat doorgangskamp Westerbork 65 jaar eerder was bevrijd. En verder wilde ik haar uitvoerig interviewen, zowel voor een boek over haar leven als voor een aan haar gewijd televisieprogramma.

De oogst was gemengd. Ze aarzelde over die verzoening – naarmate ik meer over haar te weten kwam kon ik me beter voorstellen dat haar verhouding met Nederland verstoord was geraakt. Ze kreeg een brief overhandigd van de Nederlandse staatssecretaris van Cultuur waarin ze werd uitgenodigd als gast van de Nederlandse regering naar Westerbork te komen. Haar reactie: dat is wel bijzonder aardig, maar je dacht toch niet dat ik naar Nederland ga...

Wat de andere doelstellingen betreft: er is een boek gekomen en ook een tv-programma, waaraan Selma van harte heeft meegewerkt. Ik heb een aantal volle dagen met haar gesproken, en trouwens ook met dochter Lidy en kleindochters Tagan en Kendrah. Het waren bijzondere gesprekken, met een vrouw die het ongelooflijke heeft meegemaakt en overleefd – het kamp dat geheim had moeten blijven, dat de nazi's voor eeuwig aan de geschiedenis hadden willen onttrekken.

Wat me er vooral van is bijgebleven is dat Selma om de drie minuten als tussenzin zei: “Wat heb ik toch een geluk gehad”. Strikt genomen is dat waar. Van de bijna 200.000 Joden die naar Sobibor zijn gedeporteerd hebben maar enkele tientallen dat overleefd. En van de ruim 34.000 Nederlandse Joden is zij zelfs de enige die op 14 oktober 1943 uit het Arbeitslager is ontsnapt en ook de onderduik op het Oost-Poolse platteland

heeft doorstaan. Maar kun je dan zeggen dat zij zo'n geluk heeft gehad? Wat zij heeft meege maakt wens je niemand toe, de verschrikkingen zijn volkomen onmenselijk en onbestaanbaar. Begrippen als geluk en pech verschuiven als je haar verhaal hoort – die zijn niet meer van toepassing op iemand die een half jaar in de hel verblijft en daar beschadigd uit terugkeert.

Ik noem een paar dingen die me uit Selma's verhaal het meest zijn bijgebleven:

- allereerst haar arrestatie. Op bezoek op een ander onderduikadres in het dorp De Bilt bij Utrecht was ze slachtoffer van een inval van een troep Utrechtse politie-agenten. Aan het hoofd stond een man wiens naam ik later zou tegenkomen als een van de meest gevreesde en gehate jodenjagers van Nederland, Jan Smorenburg. Een man die zo doortrapt en corrupt was dat hij een paar maanden later door de Duitse politie – u hoort het goed, de Duitse politie – werd gearresteerd omdat zijn gedrag niet kon worden getolereerd. Hij kreeg een jaar gevangenisstraf van de Duitse justitie, en twee jaar later dertien jaar van de Nederlandse justitie. Dat is maar zelden voorgekomen.
- Dan haar deportatie. Selma zat in de trein van 6 april 1943, samen met 2019 anderen. Ze was vervroegd gedeporteerd vanuit de strafbarak 57 in Westerbork. Ze was een S-geval, een strafgeval – dat had ze nog te danken aan Jan Smorenburg die dat in haar papieren had genoteerd. De treinreis duurde drie dagen en drie nachten.
- Op het perron van Sobibor gaan alle aangevoerde Joden rechtstreeks naar de gaskamer. Heel soms worden er een paar uitgepikt om als Arbeitsjude te worden ingezet, als slaaf eigenlijk. Selma is zo iemand – ze komt in een Arbeitslager om daar kleren van vermoorde Joden te sorteren, die bestemd zijn voor de Duitsers in de gebombardeerde steden.
- Dat Selma die periode van een half jaar heeft overleefd is inderdaad weinig minder dan een wonder. Ze heeft dat ongetwijfeld te danken aan de Poolse man die ze al op de eerste dag ontmoet, Chaim Engel. Hij

vraagt haar ten dans op een bizar feestje dat de Duitse SS op de dag van de aankomst van het nieuwe transport organiseert. Chaim en Selma klampen zich aan elkaar vast. Ze helpen elkaar door de hel. Want de periode die volgt is met niets te vergelijken: het leven van een Jood is voor de SS'ers van Sobibor niets waard. Ze moeten allemaal uitgroeid worden.

- Na een half jaar dat een eeuw lijkt te duren volgt de 'Ontsnapping uit Sobibor' die veel mensen kennen uit de speelfilm, en die in werkelijkheid zo heeft plaatsgevonden. Kansloze Joden schakelen gewapende SS'ers uit en vluchten uit het kamp, en Chaim en Selma zijn erbij. Het is opnieuw een wonder, en tegelijk een ongekende afgang voor de SS. En belangrijker: met de ongeveer 100 Joden die kunnen ontsnappen, ontsnapt ook het geheim van Sobibor. Ongeveer de helft overleeft de onderduik op het Poolse platteland – dat zijn 47 joden. Zij kunnen na de oorlog getuigen wat er daar gebeurd is, zij kunnen het verhaal van de massale uitroeiing, die geheim had moeten blijven, bevestigen. Selma en Chaim zijn twee van die 47 en ze hebben er veelvuldig getuigenis van afgelegd, op scholen, in publicaties, in documentaires en Selma dus ook in het boek over haar leven. Dat maakt deze twee mensen zo bijzonder.
- Wat is me nog meer bijgebleven? Natuurlijk de verhalen over het verblijf bij Adam en Stefka, op de zolder van een paardenstal. De geboorte van de kleine Emil, en zijn noodlottige ziekte aan boord van het schip waarmee het gezin vanuit Odessa naar Marseille voer. En de problematische tijd terug in Zwolle, waar het gemis van zoveel vermoorde vrienden en familieleden Selma naar de keel greep. En tenslotte ook nog de dreigende uitzetting uit Nederland, eerst voor Chaim die een ongewenste vreemdeling bleek en later voor Selma die met die ongewenste vreemdeling was getrouwd.
- In 2009 zat ik in Branford uren tegenover Selma, te luisteren naar de flarden die zij zich nog van dat onvoorstelbare leven kon herinneren. De verhalen hebben mij nooit

meer verlaten. Nog steeds kom ik elk jaar op het Greijdanus College in Zwolle om aan alle klassen van 5 vwo het verhaal van Selma te vertellen. Doodstil luisteren de kinderen naar wat er in de bezettingstijd kon gebeuren met een doodgewoon meisje van 20 jaar, uit Zwolle, dochter van een hotelhouder, die uit handen van de moordenaars probeerde te blijven en uiteindelijk uit de hel ontsnapte.

Vanaf vandaag blijft de herinnering aan wat haar is overgekomen levend, niet alleen op papier, maar ook tastbaar, in een aan haar gewijde expositie. Dat is mogelijk dankzij de inspanningen van velen hier in Zwolle. Het is mij een grote eer hier aanwezig te mogen zijn.

Lieve familieleden van Selma Wijnberg. Doe haar bij terugkomst mijn hartelijke groeten en zeg haar dat haar verhaal een onuitwisbare indruk op mij heeft gemaakt en op duizenden andere Nederlanders.

In 2010 kreeg ze een koninklijke onderscheiding, vandaag krijgt ze een permanente plek in de synagoge – wij zullen haar nooit vergeten.

Opening van de tentoonstelling over Selma Wijnberg, de Zwolse die Sobibor overleefde. Dochter Lidy Engel bekijkt samen met haar kleindochter de Jodenster die Selma in de oorlog moest dragen.

Foto © Frans Paalman

BIBLIOTHECARIA

In het leslokaal van de Stichting Judaica bevindt zich een kleine bibliotheek met boeken en andere materialen over het Jodendom en aanverwante onderwerpen. De collectie bevat onder andere verscheidene titels die gebruikt kunnen worden als aanvullend materiaal voor de cursussen van de Stichting Judaica. De collectie wordt verkregen uit schenkingen of aankoop. In november 2016 mochten wij een grote schenking boeken voor onze collectie ontvangen van dhr. Wil Wolters. Hieronder volgt een tweede selectie van enige titels uit deze gift, die opgenomen zijn in de bibliotheek.

Jeannette Hansma, Bibliothecaris Stichting Judaica Zwolle, jhhansma@gmail.com

Aleichem, Sjolem

Een lot uit de loterij

(Nieuwe Jiddische Bibliotheek)

Plaatscode : ALEI

Buber, Martin

De vertellingen van Rabbi Nachman

Plaatscode : BUBE

Maarsingh, B.

De schepping in het Oude Testament

Plaatscode : 226 MAAR

Manger, Itsik

Het lied van het paradijs.

(Nieuwe Jiddische bibliotheek)

Plaatscode : MANG

Katz, Robert, L.

De stem uit de stilte : pastoraat in het Jodendom.

Plaatscode: 213 KATZ

Papieren schatten : verhalen en gedichten van vrouwelijke auteurs.

(Jiddische bibliotheek 7)

Plaatscode: PAPI

Voor zijn aangezicht : een gesprek van Joden en christenen

Plaatscode: 238.2 VOOR

Tentoonstelling 'Joods leven in en om Zwolle' 25 jaar

Door Rebekka Hamburger, coördinator rondleidingen en tentoonstelling

Afgelopen 5 mei was het 25 jaar geleden dat op het vrouwenbalkon van de gerestaureerde synagoge de tentoonstelling "Joods leven in en om Zwolle" werd geopend door toenmalig burgemeester, de heer L.M.L.H.A.Hermans. Hij deed dat door een ramshoorn, waar kort daarvoor rabbijn Jacobs op had geblazen, in een vitrine te leggen.

De voorzitter van de Joodse Gemeente, de heer Daan Stibbe, had samen met zijn vrouw Anny en de heer Jaap Hagedoorn voor de inrichting van de tentoonstelling gezorgd. U kunt dit allemaal nalezen op onze website: www.judaica-zwolle.nl bij Judaica Bulletin 5.5. Het openingsartikel van oud-Zwollenaar, de heer L.J. de Ruiter, is indrukwekkend.

De afgelopen jaren zijn er door nieuwe aanwinsten veranderingen aangebracht. Zo kregen we de tallietklip (*zie de foto, gemaakt door Ingrid Petiet*) van de gewaardeerde chazzan Lex Vleesblok die de Joodse gemeente hem in 1954 kado deed. Ook kregen we koosjerstempels, waaronder één exemplaar dat was gevonden in een weiland bij Steenwijk. Er is een informatief overzicht gemaakt van de Joodse feest- en gedenkdagen. En dan nu sinds 4 mei j.l. de grote uitbreiding in het deel WOII met aandacht voor Selma Wijnberg en haar familie. Selma heeft als één van de weinigen de opstand van Sobibor overleefd.

Nog steeds zijn we, behalve in de wintermaanden, elke tweede zondagmiddag van de maand open. Door de week weten vele groepen ons te vinden, scholieren, studenten van over de hele wereld, families, bedrijven enz..

Wij, de 11 vrijwilligers van de tentoonstellingscommissie, blijven met liefde ons zinvolle werk doen door te vertellen over Joods leven, vroeger en nu. Want één ding is zeker: "Onbekend maakt onbemind".

2017 – Een jaar vol herdenkingen voor Israël

Door Peter van 't Riet

2017 is voor Israël een bijzonder jaar. Niet alleen vierde het land op 1 mei zijn 69ste verjaardag – Jom Ha'atsmaot – Onafhankelijkheidsdag – ook is het een jaar waarin drie lustra plaatsvinden van gebeurtenissen die van groot belang zijn geweest voor de vorming en ontwikkeling van de Staat Israël. Honderd jaar geleden, in 1917, werd de Balfour Verklaring uitgebracht door de Britse regering. Zeventig jaar geleden, in 1947, nam de Verenigde Naties het Delingsplan voor Palestina aan. En vijftig jaar geleden vond de Zesdaagse Oorlog plaats en werd Jeruzalem herenigd. Over deze gebeurtenissen gaat dit artikel, dat afsluit met een antwoord op de vraag waarom Israël het belangrijkste land van de wereld is.

De Balfour Verklaring (1917)

Honderd jaar geleden, in november 1917, schreef Arthur James Balfour (1848-1930), de Britse minister van buitenlandse zaken, namens zijn regering een brief aan Lord Rothschild (1868-1937), de leider van de Joodse gemeenschap in Groot-Brittannië. Die brief bevatte onder andere de volgende woorden: “Zijne Majesteits Regering staat welwillend tegenover de vestiging in Palestina van een nationaal tehuis voor het Joodse volk, en zal haar beste krachten aanwenden de verwezenlijking van dit doel te bevorderen.” Met dat “Joods nationaal tehuis” kon op dat moment niets anders bedoeld zijn dan een Joodse Staat. De Palestijnen grijpen vandaag dit eeuwfeest aan om van de Britten excuses te vragen. Maar daar is geen enkele reden voor. Weliswaar zei de Britse regering iets toe aan de Joodse gemeenschap over een gebied waar zij op dat moment in 1917 helemaal geen zeggenschap over had, maar dat was minder vreemd dan het – zonder kennis van de geschiedenis – lijkt.

In het begin 16e eeuw – de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden bestond helemaal nog niet – werd Palestina en de hele Arabische wereld onder de voet gelopen door Turkse troepen. Alle eeuwen daarvoor, maar ook daarna, hebben er ononderbroken Joden in Palestina gewoond. In Jeruzalem vormden de Joden zelfs eeuwenlang de meerderheid van de bevolking. De Turken hielden vierhonderd jaar het Midden-Oosten in hun greep. Toen brak in 1914 de Eerste Wereldoorlog uit. Het Turkse rijk was inmiddels een “zieke oude man” geworden die op zijn achterste benen liep. Bovendien sloot Turkije zich in die oorlog bij

Duitsland aan en kwam daardoor in oorlog met de Britten en de Fransen. Britse en Franse troepen rukten op naar het Midden-Oosten. Dat was de situatie in 1917. In Londen en Parijs werden plannen gemaakt voor de situatie na de oorlog. Niet vreemd, want een land dat voorziet een gebied te veroveren, moet wel nadenken wat ermee te doen als dat gebied eenmaal veroverd is. Op de “tekentafel” in Londen en Parijs lagen 22 Arabische staten en één Joodse staat. Die Joodse staat was beslist geen vreemd idee. Joden waren op dat moment een belangrijke bevolkingsgroep in Palestina en vormden in delen daarvan de meerderheid van de populatie. Ze hadden een eigen cultuur, een eigen samenleving met eigen instituties en konden heel goed een eigen Staat vormen. De Balfour Verklaring anticipeerde op de afloop van de oorlog en voorzag in een groot aantal Arabische staten en één Joodse staat.

Toen in 1918 de Eerste Wereldoorlog was afgelopen – en Palestina door de Britten veroverd was – werd door de geallieerden de Volkenbond opgericht. De veroverde Turkse gebieden werden onder het gezag van de Volkenbond geplaatst. In 1922 kreeg Groot-Brittannië van de Volkenbond het Mandaat over Palestina. Een mandaat was het tijdelijk bestuur over een gebied met de bedoeling de bevolking van dat gebied voor te bereiden op onafhankelijkheid. Groot-Brittannië en Frankrijk kregen ook mandaten voor de Arabische gebieden en de Arabische staten hebben daaraan hun onafhankelijkheid te danken. In het Palestina-mandaat werd de Balfour Verklaring nog eens herhaald. Het doel was te komen tot een “Joods-nationaal tehuis”. Opgemerkt zij dat Palestina toen

nog het hele gebied omvatte van: het huidige Israël, Judea en Samaria (tegenwoordig Westbank genoemd), Gaza en het huidige Jordanië. De Volkenbond besloot dus dat er een Joodse Staat moest komen in het hele toenmalige gebied Palestina. Dat was misschien niet helemaal zo goed doordacht wat het latere Jordanië betreft, maar zo staat het weldegelijk in de mandaats-opdracht voor Palestina, die nog steeds – zoals straks zal blijken – een belangrijk volkenrechtelijk document is.

In de jaren '20 en '30 werd de Arabische tegendruk op Groot-Brittannië steeds groter en de Britten begonnen al snel te schipperen met de opdracht in het mandaat. Al in 1923 werd Transjordanië, d.i. het huidige Jordanië, van Palestina afgesplitst. Wat overbleef was Palestina ten westen van de Jordaan. Daar zou de Joodse Staat moeten komen! Overigens heette in die tijd iedereen die in dat gebied woonde nog “Palestijn”, of je nu Jood, Arabier of Druus was. Het huidige Israëlische blad *The Jerusalem Post* bijvoorbeeld werd in 1932 opgericht en heette toen *The Palestine Post*. Voor de Tweede Wereldoorlog was er dus helemaal nog geen Palestijns volk in de tegenwoordige betekenis van het woord. Joodse Palestijnen of Palestijnse Joden en Arabische Palestijnen of Palestijnse Arabieren leefden naast elkaar in één gebied. De huidige begrippen “de Palestijnen” en “het Palestijnse volk” zijn pas in de jaren '60 van de vorige eeuw uitgevonden, jaren na de oprichting van de Staat Israël. Zonder de Staat Israël had er vandaag dus helemaal geen Palestijnse volk in de huidige zin van het woord bestaan.

We pakken de draad weer op eind jaren '30. De Tweede Wereldoorlog kwam eraan. Na die oorlog werd de Volkenbond opgeheven en vervangen door de Verenigde Naties. De mandaten voor de Arabische gebieden werden vervangen door nieuwe regelingen van de VN, behalve het Palestinamandaat. Dat mandaat bleef van kracht incl. het doel van een “Joods nationaal tehuis”, ofwel een Joodse Staat. Daarom is het tot de dag van vandaag een belangrijk volkenrechtelijk document. De situatie in Palestina werd echter steeds gewelddadiger en de Britten kleedden het Mandaat steeds verder uit ten gunste van de Arabieren en ten nadele van de Joden. En toen gaven de Britten aan het mandaat te willen beëindigen. Ze zaten ermee in hun maag. Ze hadden een verplichting aan de Joden, maar

durfden de Arabieren niet tegen zich in het harnas te jagen. Het was 1947 en een nieuwe fase in de geschiedenis van de Joodse Palestijnen zat eraan te komen. Achteraf kunnen we stellen dat de Balfour Verklaring een belangrijk document is geweest. Ze kwam logisch voort uit de ontwikkelingen in de Eerste Wereldoorlog en heeft sterk bijgedragen aan de vorming van de Staat Israël. Het lustrum van deze Verklaring kan dus in november 2017 door Israël en al zijn vrienden met blijdschap worden gevierd.

Het Delingsplan (1947) en de oprichting van de Staat Israël (1948)

Wat moest er toen in 1947 – vandaag zeventig jaar geleden – gebeuren? De Britten wilden af van het Palestinamandaat. In november 1947 namen de VN een Delingsplan voor Palestina aan dat bedoeld was voor de situatie na het vertrek van de Britten. De Joodse Palestijnen accepteerden het plan met tegenzin, maar de Arabische Palestijnen en hun Arabische bondgenoten verwierpen het integraal. In hun ogen konden de Joden geen onafhankelijk staat vormen in een gebied dat ooit tot de islam heeft behoord. Dr. Hans Jansen heeft dat in zijn boekje “Waarom mag Israël niet bestaan in het Midden-Oosten?” (Jongbloed, Heerenveen 2016) helder uiteen gezet: Joden behoren in de islamitische wereld een onderworpen minderheid te zijn met de z.g. *dhimmi* status, tweederangs burgers. Dat is nog steeds de vaste overtuiging van de grote meerderheid van de Arabieren. En het is deze islamitische overtuiging die een belangrijk obstakel is voor de oplossing van het Israëlisch-Arabische conflict. De Palestijnen beweren vandaag bovendien dat het Delingsplan onrechtvaardig zou zijn. Het zou de Arabische Palestijnen hebben benadeeld ten gunste van de Joden. In zijn boek “150 Palestijnse fabels” (Aspekt, Soesterberg 2015) heeft Tom S. van Bemmelen de Palestijnse beweringen over Israël en de geschiedenis van Palestina uitvoerig geanalyseerd. Veel van wat de Palestijnen daarover naar buiten brengen, is niet anders te typeren dan als propaganda. Zo ook wat ze beweren over het Delingsplan van de VN. In dat plan werd de grond ongeveer fifty-fifty verdeeld tussen Joden en Arabieren. Er werd rekening gehouden met de etnische aard van dorpen en steden. Daardoor ontstond een Joodse gebied dat uit drie lappen grondgebied bestond die nauwelijks met elkaar verbonden waren. Was dat plan ooit gerealiseerd, dan was de jonge Staat Israël onverdedigbaar geweest. Bovendien bestond het

Joodse territorium voor een groot deel uit de onvruchtbare Negev-woestijn. In de maanden december 1947 tot april 1948 – na de aanvaarding van het Delingsplan in de VN – namen de gewapende confrontaties tussen Arabieren en Joden sterk toe. En toen werd het mei 1948.

Op 15 mei 1948 om middernacht zouden de Britten het mandaat beëindigen. Ze trokken zich terug uit Palestina en lieten het aan zijn lot over. Op de middag van 14 mei riepen de Palestijnse Joden hun eigen Staat Israël uit onder leiding van Ben Goerion. Vandaag hebben veel mensen het idee dat de Staat Israël is opgericht door de VN. Dat is onjuist. Israël heeft zichzelf opgericht op basis van het zelfbeschikkingsrecht van volken, dat een algemeen erkend recht in het volkenrecht is. Dr. Matthijs de Blois heeft in zijn boekje “Israël: een staat ter discussie?” (Groen, Heerenveen, 2010) de verhouding tussen Israël en het volkenrecht duidelijk beschreven. Wie dat boekje heeft gelezen, weet dat veel uitspraken in het publieke debat over “Israël dat het volkenrecht schendt”, gebaseerd zijn op onwetendheid. De nieuwe staat werd in 1948 onmiddellijk aangevallen door zijn Arabische burens, maar tot verwondering van iedereen werden de aanvallen afgeslagen. Een jaar later in 1949 werd de wapenstilstand getekend. De grenzen van dit wapenstilstandsverdrag heten tegenwoordig de “grenzen van 1967”, ook wel de “Groene lijn” genoemd. Maar het zijn nog steeds de wapenstilstandsgrenzen van 1949! En deze z.g. Groene lijn is nog nooit in een vredesverdrag vastgelegd als de officiële grens van Israël.

Toen de wapenstilstand was getekend, waren Gaza en Samaria-Judea bezet door Egypte resp. Jordanië. Maar wapenstilstand wil in de Arabische wereld niet zeggen dat de strijd is gestaakt. Tussen 1949 en 1967 was er niet alleen de Sinai Campagne (1956), een heuse oorlog met Egypte, maar vonden in Israël ook veel terreuraanvallen plaats vanuit de Arabische buurlanden. De Arabieren konden hun nederlaag nu eenmaal niet verkroppen. En ook op diplomatiek vlak werd er al die tijd krachtig tegen Israël gelobbyd. Prof.dr. M.A. Beek, een van de oprichters van het Genootschap Nederland-Israël, schreef in zijn boek “Israël, land, volk, cultuur” (Het Wereldvenster, Baarn 1962, p. 9) het volgende: “Israël is geen bezettende mogendheid in Palestina maar een erkende staat met ambassades en gezantschappen in de gehele wereld. Daarom is spelen met de

gedachte, dat het bestaan van Israël ongedaan gemaakt zou kunnen worden een aantasting van de beginselen van het internationale volkenrecht.” Dat was in 1962! Als je het leest, lijkt het of hij postuum reageert op discussies die vandaag nog steeds worden aangezwengeld vanuit bepaalde anti-Israëlkringen. Velen – ook in ons land – koesteren de boosaardige gedachte dat de Joden na de Tweede Wereldoorlog Palestina hebben veroverd als een soort compensatie voor de Holocaust. De Joden zouden daarbij het arme Palestijnse volk, dat al eeuwenlang in het land woonde, hebben verjaagd en onderworpen. Maar ook dat is een Palestijnse mythe. Weinigen in het Westen weten dat de meeste Palestijnse families – evenals de meeste Joodse families – zich pas na 1860 in Palestina hebben gevestigd. Ze kwamen vaak in het kielzog van legale Joodse immigratie die ontginning van dorre gronden en daardoor welvaart bracht.

De Zesdaagse Oorlog en de hereniging van Jeruzalem (1967)

En toen kwam van 1967 – vandaag 50 jaar geleden – de Zesdaagse oorlog. In het voorjaar van dat jaar bouwde Egypte met Russische steun een enorme troepenmacht op in de Sinai. De uitspraken van de Arabische leiders wonden er geen doekjes om: Het doel was om Israël aan te vallen en van de aardbodem te laten verdwijnen. Toen Egypte dacht sterk genoeg te zijn, blokkeerde het de haven van Eilat, Israëls poort naar het Verre Oosten en Oostelijk Afrika. Dat was de facto de eerste oorlogshandeling. In diezelfde maanden werd Galilea voortdurend bestookt door Syrië vanaf de Golan. In juni 1967 besloot Israël om preventief aan te vallen en zo te voorkomen dat het zou worden aangevallen. Dat is volkenrechtelijk volkomen geoorloofd, zeker na de eerste oorlogsdaad van Egypte. In het genoemde boek van Matthijs de Blois kunt u er alles over lezen. De Palestijnen betichten Israël vandaag van een aanvalsoorlog, maar het was een preventieve verdedigingsoorlog. In die oorlog werden Gaza, de Sinai en de Golan veroverd op Egypte en Syrië. Jordanië sloot zich bij zijn Arabische bondgenoten aan, waardoor Israël gedwongen werd ook Jeruzalem en Samaria-Judea binnen te vallen. Beide gebieden werden veroverd en Jeruzalem is sindsdien herenigd. De Joden kunnen weer bidden bij de Klaagmuur en gewone mensen zoals u en ik kunnen de oude stad van Jeruzalem weer bezoeken. De nieuwe wapenstilstandsgrens werd de Jordaan.

Daarna gebeurde er iets vreemds in de discussies over Israël's grenzen. De oude wapenstilstandsgrenzen van 1949 worden sindsdien alleen nog maar de “grenzen van 1967” genoemd, tegenwoordig zelfs de “Groene lijn”. De Arabische landen hebben deze z.g. “Groene lijn” nooit als grens van Israël erkend, maar in de VN roepen ze wel om het hardst dat Israël zich achter die lijn moet terugtrekken. Kennelijk moet Israël als enige land in de regio die Groene lijn als zijn eigen grens erkennen, maar hoeven de Arabische buurlanden dat niet. Zonder een vredesverdrag staat de grens tussen Israël en Samaria-Judea echter beslist niet vast. En het is maar de vraag of die z.g. Groene lijn wel de grens wordt als er een vredesverdrag komt. Mijns inziens is de kans daarop erg klein.

Het belangrijkste land van de wereld

Na 1967 is er veel gebeurd, teveel om op te noemen. Een van die vele dingen is dat Israël sindsdien het belangrijkste land van de wereld is geworden. En daarmee zal ik dit artikel besluiten. Waarom noem ik Israël “het belangrijkste land in de wereld”? Enkele voorbeelden.

1) De Mensenrechtenraad van de VN neemt meer resoluties tegen Israël aan dan tegen alle andere 191 lidstaten samen. Israël is bovendien het enige land dat standaard op de vergaderagenda van dit VN-orgaan staat. Dus als het om de mensenrechten gaat, is Israël belangrijker dan de rest van de wereld bij elkaar.

2) Als er dingen gebeuren in de wereld waar met spoed op gereageerd moet worden dan wordt de Algemene Vergadering van de VN in spoedzitting bijeengeroepen. Tot 2012 is dat 10 keer gebeurd. Van die 10 keer was dat 5 keer tegen Israël gericht, wat maar liefst 50% is. Dus als het bij de VN om spoedeisende zaken gaat, is Israël net zo belangrijk als de rest van de wereld bij elkaar.

3) Er is geen land in de wereld waartegen de VN zoveel resoluties hebben aangenomen als tegen Israël. De Veiligheidsraad en de Algemene Vergadering hebben in honderden resoluties Israël veroordeeld voor van alles en nog wat. Nu worden VN-resoluties gezien als bijdragen aan het volkenrecht. Dus ook voor de ontwikkeling van het volkenrecht is Israël het belangrijkste land in de wereld. Is dat niet eigenaardig?

De wereld telde in 2011 zo'n 7 miljard bewoners. Slechts 7 miljoen daarvan woonden in Israël. Dat is ongeveer één promille van de wereldbevolking.

Dat betekent dat er 400 tot 500 keer zo veel VN-resoluties tegen Israël worden aangenomen dan je zou verwachten op grond van het aantal mensen dat in Israël woont. Dat komt omdat de Arabische staten de oorlog tegen Israël – die ze op het slagveld niet kunnen winnen – naar de VN hebben verplaatst. Er zijn 17 Arabische landen en nog eens 40 niet-Arabische, islamitische landen zoals Iran, Pakistan en Indonesië. Zij vormen samen een groot machtsblok in de VN. Bovendien krijgen zij ook nog eens steun van veel landen in Afrika en Azië vanwege olie- en handelsbelangen. Al deze Arabische landen worden stuk voor stuk autoritair geregeerd. Hun eigen misdaden tegen de menselijkheid houden ze uit de wind door alle aandacht van de wereld met VN-resoluties op Israël te richten. Veel Westerse landen en Westerse media trappen daar helaas maar al te vaak in en maken zichzelf zo tot paladijnen van de Arabische wereld. Sommigen in Europa doen zelfs alsof de VN een soort wereldregering is waarvan je de besluiten altijd moet gehoorzamen. Ook dáárom is Israël het belangrijkste land in de wereld, omdat het weerstand biedt tegen het z.g. volkenrecht waarvan de ontwikkeling door Arabische dictaturen wordt gedomineerd. De hedendaagse verdachtmakingen aan het adres van Israël over “Israël dat voortdurend VN-resoluties schendt,” zijn dan ook gebaseerd op onwetendheid over wat het volkenrecht is en hoe het tot stand komt.

Onze vreugde om het 69-jarig bestaan van Israël in 2017 laten we echter niet bederven door zijn vijanden. Israël is ook om andere redenen een van de belangrijkste landen van de wereld. Het is een van de meest innovatieve landen die er zijn. Ongelofelijk veel nieuwe technologie komt uit Israël. Wie – zoals de BDS-beweging – alle producten uit Israël wil boycotten en alles waar Israëlsche uitvindingen in zitten, niet meer wil gebruiken, die zal terug moeten naar het leven van 70 jaar geleden. Dat geldt voor de landbouw, voor de industrie, voor de medische sector, voor de telecommunicatie, enz. Maar Israël is ook het belangrijkste land van de wereld omdat het laat zien hoe een land in permanente staat van oorlog en oorlogsdreiging toch een parlementaire democratie kan blijven. Een land waar mensenrechten gehandhaafd worden, waar rechtvaardig recht wordt gesproken, waar toppolitici voor de rechter moeten verschijnen en de bak in kunnen draaien als ze wat misdaan hebben. Een land waar een mens vrij kan rondlopen, waar je kunt spreken met voor- en tegenstanders van de regering. Een

land waar kunst en cultuur bloeien, waar vrijheid van godsdienst is, waar journalisten veilig en in vrijheid hun werk kunnen doen, zo veilig en vrij dat het in sommige buitenlandse media lijkt alsof Israël de grootste schurkenstaat van de wereld is. Maar wie zich goed over Israël laat informeren, kan op dat laatste punt beter weten.

Er is nog een laatste reden waarom Israël het belangrijkste land van de wereld is. Het heeft de eeuwenoude traditie van de Joodse humor voortgezet. Daarom sluit ik dit artikel af met een tweetal witzen.

Witz 1 – De eerste Israëlische regering is gevormd o.l.v. Ben-Goerion, de premier. Een van zijn vrienden klaagt bij hem dat hij geen minister is geworden. “Dat spijt me,” zegt Ben-Goerion, “maar alle posten zijn al bezet.” “Benoem me dan tot minister van koloniën,” dringt zijn vriend bij hem aan. “Maar we hebben helemaal geen koloniën,” werpt de premier tegen. “Nou en,” antwoordt zijn vriend, “we hebben ook geen geld, maar je hebt wel een minister van financiën!”

Witz 2 – Er zit een jonge Israëliër in de schaduw van een sinaasappelboom. Hij eet een sappige sinaasappel tegen de dorst. Dan komt de eigenaar van de boomgaard langs en roept: “Wil je wel eens maken dat je wekomt, lelijke dief! Je weet toch dat er in de Tora staat: ‘Je zult niet stelen?’” De jonge Israëliër staat op en zucht: “Wat is Israël toch een heerlijk land. Je zit in de schaduw van een prachtige sinaasappelboom. Je eet een heerlijke sappige sinaasappel. En je krijgt nog les uit de Tora ook!”

Joodse humor is een uiting van het optimisme en de humaniteit van het Jodendom, waaraan Israël zijn bestaan te danken heeft. Bijna zeventig jaar lang heeft Israël geprobeerd met de Palestijnen en hun Arabische bondgenoten vrede te sluiten. Alleen Egypte en Jordanië zijn daar daadwerkelijk toe overgegaan. Alle andere Arabische volken hebben al die jaren de gelegenheid aan zich voorbij laten gaan. Laten we hopen dat zij na zeventig jaar eindelijk eens tot andere gedachten komen, zodat er *sjaloom* kan ontstaan voor Israël en de hele regio.

JUDAICA-AGENDA – ZOMER / NAJAAR 2017

----- 09-07-2017 – Tentoonstelling

"Geschiedenis van het Joodse leven in en om Zwolle" inclusief rondleiding. Stichting Judaica Zwolle. Plaats: synagoge, Samuel Hirschstraat 8, Zwolle. Tijd: 13.30 uur. Toegang: €4,- (jeugdigen met korting).

----- 13-08-2017 – Tentoonstelling (zie bij 09-07-2017)

----- 10-09-2017 – Tentoonstelling (zie bij 09-07-2017)

----- 08-10-2017 – Tentoonstelling (zie bij 09-07-2017)

----- 11-10-2017 – Lezing

"De Oranjes en de Joden. Mythe en werkelijkheid" door dr. Bart Wallet. Organisatie: Genootschap Nederland-Israël

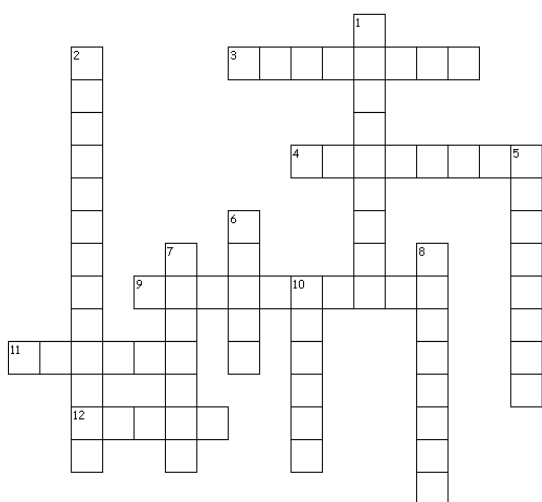
afdeling Zwolle. Locatie: synagoge, Samuel Hirschstraat 8, Zwolle. Tijd: 19.30 uur. Toegang: € 7,50 voor niet-leden.

----- 19-11-2017 – 19de Samuel Hirschlezing

'Hoe zit dat toch met vrouwen in het Jodendom?' door rabbijn Marianne van Praag. Organisatie: Stichting Judaica Zwolle & Genootschap Nederland-Israël afdeling Zwolle. Locatie: synagoge, Samuel Hirschstraat 8, Zwolle.

Tijd: 11.00 tot 12.30 uur. Zaal open 10.30 uur. Toegang: € 10 aan de zaal. (€ 7,50 bij inschrijving vóór 1 oktober via de website www.judaica-zwolle.nl).

----- 19-11-2017 – Tentoonstelling (zie bij 09-07-2017)

Judaica-puzzel

Horizontaal

3. Beslissen in halachische kwesties
4. Eten, warm gehouden voor sjabbat
9. Volgens de sefardiem
11. Gezang voor sjabbat
12. Zevende maand van het Joodse jaar

Verticaal

1. Nederlands verzorgingshuis in Haifa
2. Eerste president van Israël
5. Doelgericht, praktisch
6. Vrouwelijke voornaam
7. Zoon van de mens
8. Tora in boekvorm
10. Predikatie

Gedenken - 30 jaar Stichting Judaica Zwolle

Door Wim Neevel

Monumenten - soms in de vorm van beelden - die belangrijke gebeurtenissen uit onze geschiedenis weergeven of die getuigen van de glorie van 'de groten' uit het verleden, op heel veel plaatsen komen wij ze tegen, in brons of steen. Op 3 juni 2017 bestond de Stichting Judaica Zwolle 30 jaar en daarom in dit bulletin een figuurlijk monument voor de oprichters: Peter van 't Riet en Jaap Hagedoorn, die in 1987 het initiatief namen tot oprichting van 'Judaica'.

Werkgroep

Een jaar eerder hadden Peter en Jaap de 'Werkgroep Judaica Zwolle' opgericht om tot meer activiteiten in de gerestaureerde synagoge te kunnen komen. Sindsdien is een keur van activiteiten ontplooid om de doelstelling van de stichting te bereiken. Die doelstelling luidt nog steeds: kennis verspreiden over het jodendom – de godsdienst, geschiedenis, taal en cultuur. Cursussen, lezingen, een bulletin, een tentoonstelling, het zijn maar enkele voorbeelden van die activiteiten.

Logo

Het logo van de Stichting Judaica Zwolle laat de tabel zien waarmee de 15e eeuwse Joodse sterrenkundige Abraham Zacut de Juliaanse kalender omzette in de Joodse kalender. Het logo symboliseert daarmee de brugfunctie tussen de Joodse en de niet-Joodse wereld die onze stichting probeert te vervullen. Bovendien heeft het logo de vorm van een hand, symbool van de handreiking die de stichting haar aangesloten wil bieden bij hun eigen leren over het jodendom.

Levenskrachtig

Als voorzitter van 'Judaica' kan ik melden dat wij nog altijd een levenskrachtige organisatie zijn. Bij de voorlopige jaarcijfers 2016-2017 meldt onze penningmeester Sandra Prins: *"Financieel gezien was het een bijzonder mooi jaar."* 'Judaica' is een vrijwilligersorganisatie en maakt zo weinig mogelijk gebruik van subsidies van overheden en/of fondsen, echter zijn donaties van particulieren wel van harte welkom. Onlangs ontvingen wij nog een gift ten bedrage van € 250 van een echtpaar uit Holten, waarvoor onze hartelijke dank.

Ups en downs

In de afgelopen jaren heeft 'Judaica' de nodige ups

en downs gehad. In het Judaica Bulletin van april 2012 konden wij vol trots melden dat wij weer een compleet bestuur hadden van zeven leden. Helaas is daarna op 5 december 2013 - na een zeer kort ziekbed - op veel te jonge leeftijd ons bestuurslid Dick Klasen overleden. Onlangs ontvingen wij het bericht dat op 21 april 2017 te Apeldoorn op 85 jarige leeftijd is overleden Johan Kelholt. Op 1 juli 2007 had hij als vierde penningmeester van de Stichting Judaica Zwolle afscheid genomen. De herinnering aan Dick en Johan zij tot zegen.

Op 28 augustus 2016 werd de tentoonstelling *Jodenvervolging in twaalf portretten* geopend. Het is een mobiele tentoonstelling met twaalf levensverhalen van Joodse Zwollenaren – op dertien

panelen – in eigendom van 'Judaica'. De aansprekende presentaties zijn afgedrukt op oprolbare schermen. De vormgeving is aantrekkelijk en de tekst aansprekend voor leerlingen van het middelbaar onderwijs. Van de vier projectgroepsleden waren twee oud-bestuursleden: Peter van 't Riet en Jaap Hagedoorn. Bij de tentoonstelling is een gelijknamig boek gepresenteerd. Momenteel wordt gewerkt aan een lesbrief bij de tentoonstelling. Op onze website staat de digitale versie van deze mobiele tentoonstelling en via deze site kunt u ook het boekje van 96 pagina's voor € 12,50 bestellen.

Voor de aangeboden cursussen is nog steeds veel belangstelling en er worden de laatste jaren buitengewoon veel rondleidingen gegeven. Nog steeds zijn er gelukkig veel vrijwilligers actief voor al die soorten werkzaamheden. Helaas heeft onze bibliothecaris Jeannette Hansma aangegeven met ingang van januari 2018 te willen stoppen met haar werkzaamheden en verlaat zij ook ons bestuur. Wij zijn dus wel dringend op zoek naar twee nieuwe bestuursleden.

Gedenken

In 1992 was Jaap Hagedoorn ook de drijvende kracht achter de inrichting van de tentoonstelling op het vrouwenbalkon van de synagoge. Sinds 4 mei jl. wordt nu ook – met de grote uitbreiding in het deel WOII – het verhaal van Selma Wijnberg, 'de Zwolse die Sobibor overleefde', verteld. *Maar gedenken is meer dan terugkijken alleen. Het is eigenlijk meer een vorm van vooruitkijken door eerst om te zien. Het gedenken van de sjoa moet ook inhouden: 'Dit nooit weer. Hoe blokkeren we een herhaling van dit horrorscenario?'* schrijft dr. Piet van Midden (*). Gedenken is ook weten dat jij voortgaat in een lange geschiedenis. En je bent de laatste niet. *'Het leven van wie voor gingen – dat geldt ook voor onze oud-bestuursleden – is deel van je eigen leven, en jouw leven zal deel zijn van het leven van wie na je komen'* schrijft kerkhistoricus Pieter Koekkoek (*). De namen van onze oud-bestuursleden zijn te vinden op de website van de stichting (www.judaica-zwolle.nl) in de rubriek Bestuur. Zo wordt gedenken meer dan je herinneren. Als je gedenkt, word je deel van het verhaal, van het gedenkteken, van het figuurlijk monument.

Lizkor en zakaru

Omdat de Stichting Judaica Zwolle vanaf het begin ook altijd lessen Bijbels-Hebreeuws heeft gegeven, ter afsluiting nog 'een les' van Piet van

Midden, tot 1 juli jl. docent Hebreeuws aan de Universiteit van Tilburg.

Wat is *gedenken*? We vinden het werkwoord gedenken (*lizkor*) vaak in Tanach, de Hebreeuwse Bijbel. En verder in allerlei andere Semitische talen. De basistaal van die taalfamilie, het Akkadisch, de taal van het Tweestromenland, kent het werkwoord *zakaru*. Dat betekent in aanvang 'noemen', 'hardop zeggen'. En daarna wordt dat 'noemen' een vorm van gedenken. Door te blijven noemen, te blijven spreken over wat is geweest, krijgt gedenken zijn zin. Je moet het delen met een ander. Gedenken is daarom wat anders dan je herinneren (*1).

Noten

(*) In het 'Ojec Periodiek' van juni 2017

(*1) Ontleend aan een bijdrage die Piet van Midden – voorzitter van het Ojec – schreef voor het 'Ojec Periodiek' van juni 2017.

*Tentoonstelling
Jodenvervolging in twaalf portretten*

Foto's Wim Neevel

COLOFON

Het Judaica-Bulletin is een uitgave van de Stichting Judaica Zwolle. Het verschijnt vier maal per jaar. Een jaargang loopt van oktober t/m juli. De abonnementsprijs bedraagt € 8,00 per jaar, over te maken na ontvangst van een factuur. Een abonnement kan men aanvragen via info@judaica-zwolle.nl.

De Stichting Judaica Zwolle stelt zich ten doel de verspreiding van kennis over de joodse godsdienst, taal, geschiedenis en cultuur. Zij streeft dit o.a. na door het organiseren van cursussen, studiedagen, tentoonstellingen, etc. in de synagoge van Zwolle.

Het bestuur van de Stichting Judaica Zwolle bestaat uit de volgende leden:

- J.J. Dekker (secretaris)
- Mw. R.J.S. Hamburger (coördinator rondleidingen en tentoonstelling)
- Mw. J.H. Hansma (bibliothecaris)
- Mw. J. van Harten-Wondergem
- W.H. Neevel (voorzitter)
- Mw. S. Prins (penningmeester, administrateur a.i.)

De Stichting geeft jaarlijks een folder uit over haar activiteiten. Deze folder kan worden aangevraagd bij de administrateur a.i. mw. Sandra Prins via ons e-mailadres info@judaica-zwolle.nl. Actuele informatie over de cursussen, de Judaica-agenda en andere activiteiten van de Stichting is te vinden op de website: www.judaica-zwolle.nl. De bibliotheek van de Stichting wordt beheerd door mw. J.H. Hansma.

De Stichting heeft een tentoonstelling ingericht op het voormalige vrouwenbalkon van de synagoge van Zwolle, Samuel Hirschstraat 8, met als thema 'Joods leven in en om Zwolle'. Deze is eenmaal per maand op zondag geopend van 13.30-16.00 uur (zie voor de datums de Judaica-agenda in dit bulletin). Dan wordt er vanaf 14.00 uur ook een rondleiding verzorgd.

De Stichting werkt bij gelegenheid samen met: de Joodse Gemeente Zwolle, Stichting Voortbestaan Synagoge Zwolle, Genootschap Nederland-Israël afdeling Zwolle, en andere regionale en landelijke organisaties met een soortgelijke doelstelling.

Giften voor ons werk zijn aftrekbaar voor de inkomstenbelasting en kunnen worden overgemaakt op rekening NL07INGB0000259272 t.n.v. Stichting Judaica Zwolle te Zwolle.

VOLGENDE BULLETIN

Het volgende bulletin verschijnt begin oktober 2017. Kopij dient uiterlijk in de tweede week van september te zijn ingeleverd via info@judaica-zwolle.nl.

DE ADMINISTRATIE

De administratie van de Stichting Judaica Zwolle wordt ad interim verzorgd door Sandra Prins te Zwolle. Zij is te bereiken via ons e-mailadres info@judaica-zwolle.nl.

JUDAICA BULLETIN

De redactie van het Judaica Bulletin bestaat uit: Peter van 't Riet en Wim Neevel. Verspreiding: Nieske Willems. Abonnementen lopen per cursusjaar (september t/m juli). U kunt uw abonnement te allen tijde schriftelijk opzeggen. Uw abonnement stopt drie maanden na ontvangst van uw opzegging. Bij voorkeur ontvangen wij uw opzegging voor 1 september (start van een nieuw cursusjaar).

TENTOONSTELLINGSCOMMISSIE

De tentoonstellingscommissie bestaat uit: Riwkah Hamburger (voorzitter), Hanneke Brem, Michel Canter, Henrike de Graaf, Marguerite Groot-Segond, Jaap Hagedoorn, Rosa Lemstra, Elmer Lugtigheid (PR), Ingrid Petiet, Caroline Rouwendal-Estoppey, Hanna Sijmons.

WERKGROEP CURSUSSEN

De werkgroep cursussen bestaat uit: Johan Dekker (secretaris), Arie Driesprong, Riwkah Hamburger, Jeannette Hansma, Mieke van Harten-Wondergem, Wim Neevel (voorzitter).

E-MAIL EN WEBSITE

De mailbox info@judaica-zwolle.nl van de stichting wordt beheerd door Lidy van Dam. Via dit e-mailadres kan men toezending van het cursusprogramma of andere informatie vragen. De website wordt onderhouden door Johan Dekker. Vragen over de inhoud van de website kan men stellen aan het bestuur via ons mailadres info@judaica-zwolle.nl.

RONDLEIDINGEN IN SYNAGOGES

Rondleidingen in de synagoge van Zwolle met bezoek aan de tentoonstelling voor groepen van meer dan 15 personen kunnen worden aangevraagd via info@judaica-zwolle.nl. Entree: € 4,00 voor volwassenen (kortingen voor jeugdigen).